

Kronika

ALFONZ GSPAN, CVETNIK SLOVENSKE VEZANE BESEDE 2

Književnost

Slovenska matica v Ljubljani je med knjigami svoje redne knjižne zbirke pred kratkim izdala še drugo knjigo *Cvetnika slovenske vezane besede*. Prva knjiga je izšla že pred letom dni. To so pesmi manj znanih, pa tudi nekaterih manj pomembnih slovenskih pesnikov, ki so ustvarjali od srednjega veka do pred sto leti in med njimi ni Valentina Vodnika in Franceta Prešerna. Obe knjigi je pripravil Alfonz Gspan, po njegovi smrti pa ju je pregleдал in dopolnil akademik dr. Anton Slodnjak. To je eno najboljše in najobsežnejših Gspanovih del in po njegovi zaslugi so zdaj na enem mestu vsem dostopni najznačilnejši lirski in epski zapisi slovenskega pesnjenja, kakor tudi vsebinski razpon te tvornosti, ki zajema dobo malone petih stoletij.

Druga knjiga obsega obdobje predromantike in romantike, to je od bukovniške poučnosti do predromantičnih pesmi o naravi in človeku, rodoljubnih budnic in odmevov revolucije. Cvetnik prikazuje izrazni in oblikovni razvoj besede in stiha, vendar brez študije, ki je sicer urednika, ko je ta izbor nastajal, vznemirjala in podaljševala delo, da je tudi zaradi tega vse predolgo čakalo na izid. Izbor je namenjen vsem ljubiteljem slovenskega pesništva, ne samo bralcem slovstvene zgodovine, saj pri naša veliko pesmi, ki so značilni, kulturni in zgodovinski dokumenti, če jim že kdo ne pripisuje tolikšne umetniške vrednosti. Vsekakor pa je bogata pesniška bera bukovnikov konec osemnajstega in v začetku prejšnjega stoletja kazala na to, da je slovenski človek gledal na javno življenje sicer še vedno zadržano, da pa je vseeno sam zase

in v svojem jeziku že jemal kritično v pretres ne le avstrijske, ampak tudi evropske politične in kulturne osebe in dogodke.

Eno temeljnih vprašanj, ki jih odpira tak izbor, je vsekakor to, kje začeti z njim; ali upoštevati tudi ljudske pesmi ali samo umetne, še zlasti, če sežemo tako daleč v čase, ko je bilo umetnega komaj kaj. Poleg tega velja oboje za »avtorske«, bodisi kot delo pesniško nadarjenega neznanega preprostega človeka ali pa kot plod splošno izobraženega pesnika. Če bi torej hoteli zajeti celotno pesniško tvornost naroda v kakem obdobju, bi potemtakem morali pri izboru upoštevati oboje. To pa bi zaradi obširnosti pomenilo teže rešljiv uredniški, deloma pa tudi založniški korak. Toda če je že izbor slovenske vezane besede postavljen v srednji vek, je jasno, da z umetno pesmijo v tistem času nimamo kaj prida opraviti. Kar je bilo, so bili kvečjemu prepisi raznih nabožnih prošenj iz latinščine, ki jih je nekaj pozneje ponarodelo. Toda z enako če ne še večjo pravico bi mogli potem v takem izboru pričakovati drugi Brižinski spomenik, ki je prvi naš ohranjeni primer pesmi (ritmizirane proze). Vendar se je sestavljal držal predvsem verzificiranih besedil in je potemtakem obliki tudi podredil čas. Kar pa zadeva avtorstvo, to je umetni in ljudski izvor kake pesmi, pa je najbrž mogočih več razlag in utemeljitev za posamezne pristope. Če bi skušali oceniti pričujoči izbor, je seveda vprašanje, koliko je mogel biti v tem pogledu dosleden in objektivni, ne glede na to, da more malone sleherni izbor spremljati pečat relativnosti. Ob tem se ne bi niti zadrževali, če bi se vprašanje ljudske in umetne poezije oziroma izbora ene in

druge ne vleklo po svoje tudi v drugi zvezek, ki ga tu bežno predstavljamo. Omenimo samo pesniški svet Antona Martina Slomška, ki se je kot pesnik močno naslanjal na ljudsko tvornost in je marsikatero svojo pesem priredil po kaki ljudski različici. Po drugi strani pa velja za njegovo izvirno na primer pesem *Slovenec Slovenca vabi*, za katero bi kdo pomislil, da ni Slomškova, ker je med ljudmi tako razširjena in povrh še uglasbena, kot da bi bila ljudska, narodna. Podobno je recimo z nekaterimi pesmimi Blaža Potočnika, Urbana Jarnika, Valentina Orožna, Martina Semrajca in še koga. Skratka, meja med umetnim in ljudskim more biti precej zabrisana, kar je lahko načelna težava pri urejanju takega izbora.

Drugo vprašanje, ki ga odpira Gspanov izbor slovenske vezane besede do srede prejšnjega stoletja, zadeva izpustitev poezije Valentina Vodnika in Franceta Prešerna. Na prvi pogled je seveda res, da je njuna, zlasti Prešernova, tvornost kar najširše dostopna, medtem ko so pesmi zlasti manj znanih Prešernovih sodobnikov, zbrane v tej knjigi, raztresene po redkih in težko dosegljivih časopisih in dokumentih, starih poldrugo stoletje in več. Vendar je najbrž po drugi strani tak izbor brez vsaj nekaj zgledov obeh omenjenih pesnikov, od katerih je eden sam vrh slovenskega parnasa, skoraj nujno le torzo, vsekakor pa pregled, ki zgodovinsko in literarno primerjalno ni popoln — ne glede na to, da je šlo v tem primeru očitno za načelno uredniško odločitev.

Sicer pa je v drugem delu *Cvetnika slovenske vezane besede* zbranih 38 pesniških imen ob štirih neznanih avtorjih; skupaj 281 pesmi. Večina jih je odbrana iz del najbolj znanih pesnikov od bukovniških piscev naprej. Žal je pri marsikom pesniška zapuščina zelo skromno ohranjena, pa so zaradi tega predstavljeni komaj s kako pesmijo, čeprav v njej kažejo več daru, kot ga je

pri kom, ki je predstavljen z več pesmimi.

Vsi avtorji so predstavljeni s pojasnili in izčrpnimi opombami k pesmim. To delo je skrbno opravil dr. Anton Slodnjak, za dva pesnika prekmurske različice posvetne lirike pa je opombe napisal dr. Vilko Novak. Na enem mestu je potemtakem zbrano in poljudno predstavljeno védenje o pesnikih, njihovi ustvarjalnosti ter o času in razmerah, v katerih je nastajala, razdeljena na središčno ali koroško kranjsko rast posvetne lirike ter na njeno štajersko prekmursko različico.

Tretje vprašanje, ki bi se utegnilo poroditi ob prebiranju Gspanovega izbora te domače tudi več sto let stare poezije, pa je vprašanje njene privlačnosti in njene aktualnosti, njene idejne in estetske vrednosti tu in zdaj. Gre namreč za to, ali imajo takšne pesmi sploh še kaj povedati bralcu, ki je z eno nogo skoraj že v 21. stoletju, ali pa imajo pomen le za slovstvene zgodovinarje in morda še kakšne čudaške sladokusce. Gotovo je, da se je sodoben način življenja in v dobršni meri tudi mišljenja že ostro odmaknil od te preteklosti, vendar je treba tudi upoštevati, da je prav v sodobnem načinu življenja in mišljenja takšno ali drugačno, močnejše ali šibkejšo izročilo preteklosti; in zdi se zato ponekod razširjena sodba, češ da je bilo naše slovstvo v prejšnjih stoletjih siromašno in komaj omembe vredno, najbrž premalo premišljena, nepravilna ali vsaj prenačljiva. To kajpak ni poezija, ki bi jo kazalo prebirati povsem brez opomb. Skratka, na popolnejše zgodovinsko razumevanje te književnosti se je pač treba primerno pripraviti, in to nam je prav v tem izboru nevsiljivo in nezahtevno omogočeno. Tako torej šele z opombami vred posamezni lirični drobcji prav zaživijo in postajajo celo sodobnejši od marsičesa, kar se ima za sodobno. Tega med tukaj zbranim sicer ni prav pretirano veliko, vendar kolikor toliko

objektiven prikazovalec te tvornosti le ne more povsem mimo posameznih domiselno izrabljenih jezikovnih možnosti, presenetljivega izraza in spretne sloga, prav tako pa tudi ne mimo nekaterih izvornih misli, neprisiljeno izpovedanih občutenj ali svojsko obravnavanih končnih vprašanj življenja in sveta. V takšnih zgledih pa bi mogli že zaslutiti tudi absolutne umetniške vrednote.

Tako je na primer z motivno pestrostjo in lahkotnim slogom Urbana Jarnika in Miha Kastelica, jezikovno čistostjo Blaža Potočnika, poetičnim zanosom Antona Martina Slomška, vznemirljivo izpovednostjo Antona Žaklja-Rodoljuba Ledinskega, življenjsko silo Leopolda Volkmerja, pretanjeno liričnostjo Dragotina Šamperla in še koga.

Seveda pa ostaja izbor slovenske umetne vezane besede do sredine preteklega stoletja spodbuda in izziv vsem resnim raziskovalcem slovenskega slova, slovenske poetike, zgodovinske ali opisne stilistike itd. Tudi v tem je gotovo vrednost Gspanovega izbora, če že ne bi mogli imeti pravega poslušala in cene za vsa prizadevanja, ob kakršnih je v slovenstvu nenaklonjenih razmerah nastajala in zorela ta poezija in zaradi česar nam bi mogla biti še posebej draga, tudi če se zdi današnjemu ušesu in okusu kdaj tuja, skromna in v tej svoji neobgljenosti celo smešna.

A. A

RUDI MIŠKOT, ŽIVI PODOBA TVOJA

Pesniški zbirki *Živi podoba tvoja** je vredno pripisati vso pozornost zaradi pristnosti njene poezije, kar pomeni, da je ustvarjena po splošni podobi poezije, brez slepote kake njene eksklu-

zivne smeri in predvsem po pesniku, človeku samem. Njena posebnost ni nobena posebnost ali izrazito razlikovanje njene oblike in izraza od drugih; drugačna je samo od tistega pesnikovanja, ki skuša biti kar se da izvorno v besednih zvezah in izjavah in ki pesništvu bolj nasprotuje kot pa neguje njegovo rast. Zbirka sploh ni videti moderna, še manj pa avantgardna, saj *izstopa* iz teh tokov ter se ne vdaja nobeni specifični individualizaciji pesniške zbirke. Nasprotno, zvesta je osnovnemu načelu uporabe pesniških tropov in oživljanja doživetij s podobami, zato bi jo ustrezneje opredelili z mislijo, da *hodi naprej* po poteh poezije in življenja ter lastne, svobodne izbire pesniškega jezika.

Zaman bi v pesmih Rudija Miškota iskali tudi tiste besede, ki jih govori od narave in sveta osamosvojen ter docela vase pogreznjen človek; tu ni videnj, ki nastajajo samo v notranjosti ali po značaju brez razmerja z neposredno zunanjo stvarnostjo. Vzemimo vrstice: »Noč nastelje drevesnega mirú iz pokrájin tišine. Popotni ščip — kakor nespeči ženin izza goličavih vej strmi. Mirujoča luč v zasneženem gradu noči: njena ogrinjala so sanjske praproti! Potopé se, oči v zrcalu molčečih globin . . . Polnoč nasuje blestečega ivja utišanim zimnim potokom tišin.« (Nočni februar, str. 51.) Podobe so konkretne, stvarne, in ne sprevračajo smisla narave s fantazijo logičnih kombinacij; držijo se realnega čutnega opažanja, ki niso izmišljena, ampak objektivna. Prav zato se vprašamo, kje pa je pesnik sam? Subjektivnost je prikrita v občutju, torej je ravno tako hermetična kakor v poeziji od narave emancipiranih doživetij, le da je berljiva v slikovitih impresijah februarske noči. Toda v bistvu ne gre za opis naravnega dogodka, ampak za alegorijo duševnega razpoloženja, ki mu je zunanji svet le evokativni simbol. Zatorej se moramo ravno tako prebiti skozi skrivnostno

* Rudi Miškot, *Živi podoba tvoja*. Opremlil Marjan Keršič. Založba Obzorja, Maribor 1979.